

N:o 28.

Ank. till Riksd. kansli den 18 mars 1907, kl. 12 midd.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.

Maj:t angående åtgärder till tryggande af aftal rörande leverans af elektrisk energi.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 92, anföres af herrar *E. A. Nilson* i Örebro, *I. E. G. Svensson* i Skyllberg, *C. H. P. af Burén* och *J. G. Forsberg*:

»Att de afsevärda materiella resurser, som äro till finnandes i våra vattenfall, böra tillvaratagas och, till fromma för vårt lands ekonomiska utveckling, på ett rationellt sätt utnyttjas, därom råder stor enighet. Statsmakterna hafva under senare tid ägnat denna sak mycken uppmärksamhet. Härin bära såväl regeringsåtgärder som riksdagsbeslut flera vittnesbörd, ej minst de åtgärder, som från statens sida vidtagits för utnyttjande af Trollhättefallens vattenkraft, och den utredning angående en del staten tillhöriga vattenfall, som genom den af Kungl. Maj:t den 9 juni 1899 tillsatta kommittén utförts. Såsom vittnesbörd om ett vaket intresse för sakens stora nationella betydelse kan man också hänvisa på

Kungl. Maj:ts proposition till nu samlade Riksdag om inrättande af en permanent vattenfallskommission.

Alla dessa åtgöranden afse endast statens egna vattenfall.

Med undantag af Trollhättefallen äro dock statens egna vattenfall i södra och mellersta Sverige mindre betydande, ja, icke ens tillräckliga för statens eget behof, i händelse en förändring af statsbanedriften skulle komma till stånd i så måtto, att tågen å banorna skulle framföras medelst elektricitet som drifkraft i stället för ånga. Hur gärna man än skulle önska, att förhållandet vore annorlunda, måste man likväl böja sig för sakförhållandet sådant det är.

Då de flesta vattenfallen i södra och mellersta Sverige alltså befinna sig i enskilds ägo, så har den enskilda företagsamheten en stor uppgift att fylla i den materiella kulturens tjänst genom dessa vattenfalls utnyttjande till nytta och gagn för vårt näringslif och för att i någon mån minska vårt ständigt ökade behof af utländskt bränsle.

Rätt många anläggningar i detta syfte hafva redan utförts, äro under utförande eller planläggas.

I många fall ordnas dessa anläggningar så, att vid själfva fallet bygges en kraftcentralstation, hvarest naturkraften tillvaratages för alstrande af elektrisk energi, som sedermera genom ledningar öfverföres till ej alle näst från kraftcentralen ganska aflägsset belägna, utan äfven sinsemellan vidt skilda orter för att där försäljas, antingen till distributör, hvilken i så fall ofta nog är en stad eller annat samhälle, som har behof af elektrisk energi till drifts- eller belysningsändamål, eller till enskilda förbrukare.

För att främja dylik öfverföring af elektrisk energi antog Riksdagen för sin del år 1902 »lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar», hvilken lag af Kungl. Maj:t den 27 juni samma år promulgerades.

Genom denna lag gafs ökad och rättsligt skyddad möjlighet för den energialstrande och den energiförbrukande parten att till såväl ömsesidig nytta som ock allmänt gagn komma i förbindelse med hvarandra.

Så långt är saken i laga form reglerad, men då de båda parterna, den energialstrande och den energiförbrukande, skola sluta bindande aftal med hvarandra, kommer man rätt snart på det klara med, att en ganska betänklig brist förefinnes i vår lagstiftning rörande dylikt aftal, framför allt därutinnan, att kraftleverantören har ringa eller ingen möjlighet att lämna kraftafnämaren betryggande säkerhet för att aftalet af leverantören

eller hans rättsinnehafvare kommer att fullgöras under hela den tid aftalet omfattar, huru gärna än leverantören skulle vilja lämna afnämaren sådan säkerhet. Inteckning i leverantörens fastighet till säkerhet för beståndet af dylikt aftal beviljas ej, enligt hvad erfarenheten gifvit vid handen, och servitutsinteckning kan ej heller erhållas. Under antagande, att dylik säkerhet kunde presteras, skulle den i alla händelser vid en eventuell exekutiv försäljning af leverantörens egendom tvifvelsutän visa sig vara af ringa värde.

Ett dylikt aftal mellan kraftleverantör å ena sidan och kraftafnämare å den andra uppgöres vanligen att omfatta en viss bestämd energimängd, som en längre följd af år, vanligen 25—40 år, årligen skall på föreskrifvet sätt levereras. Uppenbart är, att, om ett samhälle träffar ett sådant aftal i akt och mening att genom distribution af elektrisk energi tillgodose samhällsmedlemmarnas behof af sådan energi, vare sig till belysning eller industriella ändamål, så är det af allra största vikt för såväl samhället själf som dess energikonsumenter att kunna erhålla trygghet för att ej allenast leverantören själf fullgör aftalet, än äfven att detta af hans eventuella rättsinnehafvare kommer att respekteras.

Af ej mindre betydelse är det för den, som för ett större industriellt företags drift träffar aftal om dylik leverans, att kunna erhålla sådan trygghet, som här ofvan förmäls.

För att i någon mån belysa detta sakförhållande må erinras, huru som sydsvenska kraftaktiebolaget, som bildades i ändamål att exploatera en del vattenfall i Lagan för att sedermera leverera elektrisk energi till en del städer i södra Sverige, ej kunde lämna dessa städer en så betryggande garanti för framtiden, att respektiva städer ansågo den tillfyllestgörande. Enda vägen, som stod dessa städer öppen till en sådan trygghets ernående, var, att de sinsemellan enades om att teckna så stort antal aktier i bolaget, att de härigenom ansågo sig vara tryggade.

Ett sådant tillvägagående kan ju emellertid endast betraktas såsom en nödfallsutväg, som för öfrigt mera sällan kan stå till buds och äfven om den stode öppen, i mycket få fall skulle vara lämplig eller ens möjlig att beträda.

Kungl. Maj:t har just i dessa dagar till Riksdagens bepröfvande öfverlämnat lagförslag, som afse att skapa tryggare förhållanden mellan ägare och arrendator af fastighet, mellan husägare och hyresgäst, att trygga tomträtt och bereda möjlighet till inteckning i sådan o. s. v. Ej mindre

behöfligt är det att genom lagstiftning reglera dessa förhållanden, som här vidrörts, och att göra det i tid.

Att en lagstiftning på detta område har många svårigheter att öfvervinna, är otvifvelaktigt, men dessa svårigheter måste i det allmännas intresse öfvervinnas, och tillåta vi oss fördenskull att, på grund af hvad sålunda anförts, vördsamt hemställa, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det tacktes Kungl. Maj:t att låta föranstalta om utredning, i hvad mån betryggande garanti för ingångna aftals bestånd från leverantörens sida skulle kunna genom lagstiftning beredas köpare af elektrisk energi samt för Riksdagen framlägga det förslag i ärendet, hvartill en sådan utredning kan gifva anledning.

Att det ämne, som genom förevarande motion underställts Riksdagens pröfning, är af stor vikt och betydelse, torde vara visst. I den mån särskildt kraften i våra vattenfall alltmera tages i anspråk för alstrande af elektrisk energi i större omfattning, blir det såväl ur nationalekonomisk som privatekonomisk synpunkt en angelägenhet af stor vikt för statsmakterna att tillse ej blott att det alstrade energiförrådet från producentens sida under så billiga former som statens berättigade intressen det medgifva kan utnyttjas, utan äfven att det alstrade energiförrådet på ett fullt betryggande sätt tillhandahålles alla dem, som på beräknad tillgång ur detsamma grundat nyttiga företag för olika ändamål. Genom den 1902 tillkomna lagstiftningen har staten redan gått producentens intressen till mötes, hvaremot konsumenten, den som genom aftal betingat sig leverans af visst energiförråd från kraftföretaget, enligt gällande lagstiftning intager en synnerligen osäker ställning. Att han icke vid aftalsbrott från leverantörens sida genom eventuellt skadestånd, äfven om detta beräknas till mycket högt belopp, kan under alla förhållanden blifva tillfredsställd, är uppenbart. För konsumenten kommer det ju i främsta rummet an på att ständigt kunna åtnjuta tillgång på aftalad kraft. En stad exempelvis med elektrisk belysning, som plötsligt genom aftalsbrott från kraftleverantörens sida befinner sig i mörker, lär vara föga tillfredsställd med ett skadestånd.

Då utskottet vid behandlingen af detta ämne sökt för sig klargöra, huru detsamma skulle på ett tillfyllestgörande sätt kunna ordnas, har

utskottet till en början undersökt, huruvida icke i redan gällande lagstiftning bestämmelser finnas, som skulle kunna i någon mån användas i konsumentens ifrågavarande intresse, eller i annat fall, huruvida icke befintliga bestämmelser skulle i sådant syfte kunna utvidgas. Det har därvid till en början gällt att bestämma arten af konsumentens ifrågavarande rätt. I sådant afseende torde det vara af intresse att inhämta, hurusom enligt den nya tyska civillagen, som i modern rätt lärers få anses representera den mest genomarbetade systematiken, denna rätt troligen icke kan betraktas såsom en sakrätt. Visserligen har en framstående skriftställare inom den tyska rättsvetenskapen velat med stöd af bestämmelsen i § 1105 af den tyska civillagen göra gällande, att under vissa förutsättningar afnämarens rätt vore att betrakta som en reallast och såsom sådan borde åtnjuta fullt sakrättsligt skydd, men af en annan i Tyskland högt uppburen juridisk författare har detta utan vidare såsom felaktigt afvisats. Hur rättigheten genom aftal än konstrueras, torde det emellertid enligt gällande svensk rätt vara visst, att det väsentliga i densamma icke är af den art, att inteckning därför eventuellt i leverantörens fastighet kan fastställas. Genom ett af högsta domstolen nyligen afgjort mål har denna fråga ock blifvit klart afgjord. Sökt inteckning till säkerhet för aftalad rätt till elektrisk kraft från ett kraftbolag i detsamma tillhöriga fastigheter och kraftledning har i alla instanserna afvisats, i hofrätten och högsta domstolen enhälligt. Af rättsfallet framgår bland annat, att enligt domhafvandens i underrätten mening ifrågavarande rätt icke läte hänföra sig till vare sig nyttjanderätt till fast egendom, afkomsträtt af sådan egendom eller servitut. Äfven om, såsom utskottet inhämtat, i ett annat tidigare fall underrätt fastställt inteckning i ett kraftbolags fastigheter till säkerhet för ett kontrakt om leverans af elektrisk energi — hvilken inteckning emellertid torde afsett hufvudsakligen upplåten nyttjanderätt till vissa turbinkammare m. m. — och äfven under förutsättning att sådan inteckning mera allmänt skulle medgifvas, något som man likväl efter ofvannämnda prejudikat knappast torde vara berättigad antaga, finner utskottet, att föga därmed vore för konsumenten vunnet. Genom den medgifna inteckningen skulle han visserligen i många fall vara skyddad mot tredje man, men någon trygghet att åtnjuta den aftalade energimängden skulle han icke därför äga. Mot ett aftalsbrott från leverantörens sida och de stundom oberäkneliga följderna däraf vore han ej säkerställd.

Måhända är det ock med hänsyn härtill, som man i främmande länder uti ifrågavarande afseende beträdd en annan väg och i allmänhet

genom villkor och bestämmelser vid meddelandet af koncession å elektriska kraftanläggningar sökt trygga afnämare af energi från företaget mot risken att på ett eller annat sätt gå miste om aftalad energileverans.

I *England* gälla härom bestämmelser, tillkomna 1882, med vissa senare förändringar. En koncession för leverans och distribuering af elektrisk energi meddelas alltid för ett alldeles bestämdt angifvet område (area of supply). I koncessionsurkunden uppräknas de gator och platser, hvarest inom två år efter koncessionens meddelande elektriska ledningar till *allmänt aflämnande* af elektrisk energi måste vara anlagda. Efter loppet af ett och ett halft år efter koncessionens meddelande kan under vissa förutsättningar på företagets ägare ställas den fordringen att äfven på öfriga gator inom området anlägga elektriska ledningar, och när dessa förutsättningar äro uppfyllda, har ägaren skyldighet att inom sex månader efter fordringens uppställande skrida till ledningarnas anläggande. I hvarje koncessionsurkund angifves vidare det maximipris, som entreprenören är berättigad betinga sig af de enskilda energiafnämarne. Om han icke enas med vederbörande kommunalmyndighet om det pris, som skall förekomma vid leverans till offentlig belysning, slites tvisten härom af skiljedomstol. — Genom rätt att under vissa villkor öfvertaga en elektrisk kraftanläggning är *en offentlig korporation*, som däraf har intresse, högst betydligt säkerställd mot risken att förlora påräknad energi. — Afnämare eljest hafva viss trygghet däri, att om handelsdepartementet (Board of trade) öfvertygas om att företaget på grund af insolvens är urståndsatt att fullgöra de förpliktelser, som i kraft af koncessionen åligga detsamma (ordentliga anläggningar, *leverans af energi* m. m.), koncessionen är förverkad, i hvilket fall de däraf intresserade under vissa villkor kunna öfvertaga företaget eller del däraf. Stundom kan handelsdepartementet, om ett företag uraktlåter de detsamma genom koncessionen eller af departementet särskildt ålagda förpliktelser — bland annat beträffande leverans af energi —, därest ej de till en början i sådant fall meddelade anvisningar efterföljas, falla företaget till betydliga böter och slutligen återtaga koncessionen, om sådant ur allmänt intresse synes lämpligt. — Till sist må nämnas, att företagets egendom är skyddad från utmätning och konkursåtgärder.

I *Frankrike* skiljer man enligt en år 1906 utkommen lag, vid meddelande af koncession å elektrisk kraftanläggning, mellan »concessions simples sans déclaration d'utilité publique» (koncessioner, vid hvilka företaget ej anses böra betraktas vara af mera allmän nytta) och »concessions déclarées d'utilité publique» (koncessioner, där företaget anses vara af

allmän nytta). Koncessionen, hvilken enligt denna lag, i öfverensstämmelse med hvad förut gällde, betraktas såsom ett slags aftal, meddelas i båda fallen af kommun, där företaget finnes, eller där detsamma berör flera kommuner som slutit sig tillsammans, af ett gemensamt utskott från dessa, och i andra fall af staten. Hvarje koncession är underkastad de närmare villkor, som upptagas i en vid dess meddelande utfärdad urkund, »cahier des charges», hvilken öfverensstämmer med någon af de typer, som fastställts i statsrådet. Genom bestämmelser, intagna i denna urkund, tillförsäkras afnämarna af elektrisk energi betryggande villkor för det fortsatta och regelbundna åtnjutandet af kraften. Då koncessionen, enligt hvad ofvan antydts, betraktas såsom ett aftal — närmare bestämdt såsom ett aftal om begagnande från entreprenörens sida af de det allmänna tillkommande rättigheter uti förevarande afseende mot skyldighet att fullgöra de i det allmännas intresse liggande prestationer beträffande leverans af elektrisk energi —, innebär ett åsidosättande från leverantörens sida af fullgörande af honom åliggande leveranser såsom ett kontraktsbrott, på hvilket bestämmelserna i art. 1184 Code civil bli tillämpliga. Enligt dessa har, för den händelse den ene kontrahenten icke uppfyller sina förpliktelser enligt aftal, den andre kontrahenten rätt att fordra aftalets upphörande och skadestånd, med andra ord i här förevarande fall hafva de administrativa myndigheterna rätt att återkalla koncessionen och erhålla skadestånd för vederbörandes räkning. — Äfven fransk lag känner en rätt för kommunförvaltningen att inlösa kraftföretaget, när villkor därom äro intagna i koncessionsurkunden, något som vanligtvis läser vara fallet.

I *Italien* äro bestämmelserna om koncession synnerligen lindriga för entreprenören. Den rätt, han genom koncessionen erhåller, betraktas, i förhållande till de fastigheter, hvaröfver ledningarna framdragas, såsom ett servitut. Trygghet att erhålla aftalad leverans af energi har afnämaren bland annat därigenom, att servitutet anses förverkadt, till exempel om ägaren till den tjänande fastigheten (den hvaröfver ledningen framgår) visar, att entreprenören icke vidare är i stånd att lämna energi till industriella ändamål. Rätt att inlösa ett elektriskt kraftföretag tillkommer ock enligt italiensk rätt kommun under vissa villkor och viss tid efter koncessionens meddelande, ehuru bestämmelserna härom genom åtskilliga omständigheter sällan kunna tillämpas och kommunens ifrågavarande rätt begagnas.

I *Schweiz* synas föga tillfredsställande stadganden förefinnas till tryggnad af afnämarnes rätt. Därom vittnar följande uttalande i en uppsats

om bland annat elektricitetsrätten i Schweiz: »Inom elektricitetsrätten fattas, med undantag af vissa säkerhetsföreskrifter, allt, som skulle tjäna till skydd för allmänna intressen. Förbundet har förlänat elektricitetsbolagen med ringa inskränkning expropriationens offentliga maktmedel och därmed erkänt dem som allmänna anstalter. Men ända hittills har förbundet, obegripligt nog, underlåtit att vid denna gåfva knyta om ock den allra minsta motförpliktelse. Elektricitetsföretagen kunna med statens hjälp skaffa sig faktiskt monopol, sinsemellan ordna afsättningsområdena och inom afsättningsområdet uppställa autonoma strömpristariffer. De kunna äfven midt i sitt afsättningsområde, af chikan eller emedan alltför liten vinst erbjuder sig, vägra enskilda afnämare eller mindre kommuner leverans af energi o. s. v., kort sagdt, de äro en stat i staten i detta ords sämsta betydelse, i det de utöfva statens rättigheter, men sakna alla förpliktelser.» Behovvet af skyddande bestämmelser har därför kraftigt i Schweiz gjort sig gällande, och man har uppställt följande reformprogram: Alla företag, som befatta sig med produktion, ledning och leverans af elektrisk energi, ställas under statskontroll. Denna statskontroll skulle särskildt beträffande leverans af elektrisk energi på det sättet anordnas, att ett bolag, som till tredje man ville leverera elektrisk energi, på samma sätt som järnvägsbolagen skulle behöfva koncession. Koncessionen skulle meddelas blott för ett noggrant begränsadt område. Bolaget skulle vara förpliktadt att inom detta område under vissa villkor tillfredsställa hvarje efterfrågan efter energi (kontrakts tvång), vidare skulle maximipristariffer uppställas, som vid viss räntabilitet hos företaget skulle reduceras, slutligen skulle särskildt till förmån för kommuner, kantoner och förbundet förbehållas inlösningsrätt till företaget. Såsom mönster för lagstiftningen har man tänkt sig den engelska lagen af 1882.

Såsom af denna kortfattade redogörelse för viss utländsk lagstiftning synes, har man genom med koncessionen förbundna bestämmelser sökt trygga bland annat afnämare af elektrisk energi mot att blifva beröfvad påräknad kraft. Att man icke heller i vårt land är alldeles främmande för en sådan tanke, framgår af ett den 13 februari 1906 afgifvet yttrande till kommerskollegium, i hvilket en af inspektörerna öfver elektriska anläggningar för belysning och kraftöfverföring berört det i motionen omnämnda ämne och därutinnan anförde: »I den mån omfattande anläggningar komma till utförande för tillhandahållande af elektrisk kraft åt befolkningen inom större områden, och dessa företag sålunda blifva af afsevärd betydelse för den allmänna hushållningen, synas de böra blifva

underkastade äfven andra bestämmelser än sådana, som meddelas till förekommande af skada å person eller egendom. Bland synpunkter, som därvid kunna göra sig gällande, torde vara, att kraften må levereras på tillfredsställande sätt och till lämpliga (maximi-) priser samt att den inom visst område må blifva tillgänglig intill visst belopp för alla, som så önska, och på enhetliga villkor under i öfrigt lika förhållanden; dessutom torde väl ock stundom anläggningens förhållande till statens eller annan enskild anläggning inom samma område behöfva på något sätt fastställas. — Vid mindre anläggningar af ifrågavarande slag, hvartill med få undantag de i vårt land hittills utförda kunna räknas, torde dessa förhållanden af sig själf regleras på tillfredsställande sätt, men då företag komma till stånd genom sammanslutning eller annorledes, som ensamma behärska vidsträckta områden, torde förhållandena kunna gestalta sig annorlunda. Dylika anläggningar kunna då såväl i ekonomisk betydelse som i andra stycken jämföras med järnvägsanläggningar, och sådana äro ju i afseenden, analoga med de ofvannämnda, underkastade kontroll från det allmännas sida. Då dessa frågor i vårt land sannolikt snart nog blifva aktuella, synes lämpligt att redan nu i koncessionsbestämmelser för ifrågavarande slag af anläggningar afseende fästes därå. Sålunda torde det blifva till gagn för bedömande af hithörande förhållanden och af vattenkraftens tillgodogörande öfverhufvudtaget, om koncessionsinnehafvare af dylika företag — såsom fallet är på vissa ställen i utlandet och hos oss vid enskilda järnvägar — förelades, bland annat, att ingifva en detaljerad tablå öfver den i bruk satta anläggningens utrustning och kostnad och att årligen efter ett fastställt schema afgifva berättelse om verksamheten och företagets ställning.» — Inspektören har vidare framhållit det stora behovet att genom lagstiftning afnämarnes rätt tryggas, och då enligt hans mening sådant borde ske genom bestämmelser, meddelade i samband med koncessionen, vore en sådan lagstiftning med det snaraste påkallad, innan redan alltför många koncessioner hunnit meddelas. — Till sist har han fäst uppmärksamheten därå, att enligt gällande lag, 2 § 2 mom. lagen den 27 juni 1902, Konungen vid meddelande af koncession har att, under förbehåll af enskild rätt, föreskrifva på hvilket sätt och under hvilka villkor anläggningen må utföras och nyttjas, men att då fråga uppstått om dessa bestämmelser vore af den omfattning, att Konungen vid koncessionens meddelande skulle äga uppställa villkor af den ingripande art, hvarom ofvan talats och hvilka i utlandet, exempelvis England, förekomme, tvekan härutinnan så starkt gjort sig gällande, att man helt af-

stått att i koncessionsbestämmelserna föreslå ens något i sådan riktning gående villkor.

Att tillfredsställande utvägar till frågans lösning sålunda icke saknas, har utskottet med det ofvan anförda velat visa, äfven om utskottet gifvetvis icke varit i tillfälle att närmare angifva, huru denna lösning bör försiggå. Detta torde Kungl. Maj:t vid en eventuell utredning bäst blifva i stånd att afgöra. Därvid lärer då ock visa sig, huruvida saken kan ordnas genom blott administrativa föreskrifter, hvilka Kungl. Maj:t i sådant fall icke lärer underlåta att meddela, eller huruvida lagstiftning med Riksdagens medverkan erfordras.

Med stöd af det sålunda anförda hemställer utskottet,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta föranstalta om utredning, på hvilket sätt betryggande garantier för kontraktsevenligt åtnjutande af elektrisk energi må kunna genom lagstiftning eller eljest beredas af närmare af sådan energi, samt i den mån Riksdagens medverkan till lagstiftning i ämnet erfordras, för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Stockholm den 18 mars 1907.

På lagutskottets vägnar:

C. A. SJÖCRONA.

Herr *Lindhagen* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet, och herr *Widén*, att han icke deltagit i den slutliga handläggningen däraf.